

“Jeg har fået så mange breve på det seneste”

– Det åbne brevs genre i dansk og svensk samtidsdebat

Simon Hartling (Linnéuniversitetet) & Johan Sahlin (Københavns universitet)

*Rethinking Scandinavia – CSS Publications Web Quarterly
Issue II. Published in July 2018*

“ÅBENT BREV” ER BLEVET en tidstypisk etikette i den offentlige kommunikation. Det vrimler med eksempler på, at “åbent brev” bliver brugt som overskrift på læserbreve, debatartikler, kronikker eller blogindlæg. Internettet har talrige eksempler som “Åbent brev til Troels Lund Poulsen” (fra en række kommunalpolitikere), “Åbent brev til Folketingets politikere” (fra standupkomikeren Michael Schøt), “Åbent brev til Byrådet i Odense Kommune” (“på vegne af skolebestyrelser i Odense Kommune”).¹ I Danmark er der sågar etableret en hjemmeside – www.aabent-brev.dk – hvor man kan få publiceret sit åbne brev.

Et tydeligt tegn på at genren har opnået en særlig status i det offentlige medierum er, at den oftere og oftere bliver brugt humoristisk. I et par svenske eksempler behandles genren med ironisk distance. Journalisten Lisa Magnusson skriver et “Öppet brev till dig som skriver öppna brev”, publiceret på SVT Nyheterers hjemmeside 2/12 2013, om den store mængde åbne breve, der bliver trykt: “Hej, Lisa heter jag. Det här blir ju lite konstigt eftersom vi inte känner varandra, men vi måste prata. Det gäller dina öppna brev.”² Samme tilgang møder man på lederplads i decembernummeret 2013 af tidsskriftet *Fokus*, hvor signaturen “Vän af ordning” ironisk konstaterer: “Jag har fått så många brev på sistone.”³

I denne artikel vil vi undersøge, hvordan man i de senere år i Danmark og Sverige har anvendt genren. Man kan spørge, hvorfor det bliver stadig mere populært at skrive åbne breve? Hvordan de åbne breve forholder sig til andre og tilgrænsende genrer? Hvordan det åbne brev fungerer i en moderne kommunikationssammenhæng som metode til at skabe social forandring? Og hvordan det åbne brev forholder sig til faste genretræk på den ene side og til ikke-litterære samfundsfænomener på den anden side? Mere specifikt vil vi undersøge det åbne brev forhold til de danske og svenske debatter om indvandring og racisme. Igennem en læsning af udvalgte breve, der handler om et af tidens mest samfundsoptionsplittende spørgsmål, ønsker vi at bestemme det åbne brev kobling mellem på den ene side karakteristiske genretræk og på den anden side tilstande i samfundet, som omtales som kriser eller grænsetilstande.

¹ Henrik Vallø m.fl., “Åbent brev til Troels Lund Poulsen”, *Information*, 15/8 2017; Michael Schøt, “Åbent brev til Folketingets politikere”, *Facebook*, 7/3 2016; Skolebestyrelserne i Odense Kommune, “Åbent brev til Byrådet i Odense Kommune”.

² Lisa Magnusson, “Öppet brev till dig som skriver öppna brev”, SVT Nyheter.

³ “Det öppnaste brevet”, *Fokus*, 2013: 12.

Genre og historie

Det åbne brevs historie er lang. Indimellem karakteriseres eksempelvis Paulus' breve fra det første århundrede e.kr. som “åbne breve” – omend de henvender sig til en afgrænset gruppe i form af specifikke forsamlings. Retorikforskeren Jonathan A. Goldstein konstaterer, at genren var veletableret allerede i det fjerde århundrede f.kr.: “The use of the open letter is nothing unusual in self-apology. In fourth-century Athens the open letter, like the published oration, was a favorite vehicle for this and for other propagandistic purposes.”⁴

Den moderne tids mest berømte åbne brev er skrevet af den franske forfatter Émile Zola i 1898.⁵ Vi ser i det følgende lidt nærmere på omstændighederne omkring Zolas brev samt på nogle af dets kendetegn. Baggrunden var Dreyfus-affæren, der var ved at splitte Frankrig ad. Den jødiske officer Alfred Dreyfus var fire år forinden blevet offer for et justitsmord og dømt til evig forvaring på Djævleøen ud for Fransk Guyana. Nu skrev Zola et brev, der blev trykt på forsiden af den parisiske avis *L'Aurore*, og som var stilet til præsident Félix Faure.

I indledningen, ja faktisk bare i brevets allerførste ord, optræder Zola ganske elskværdigt. Brevskriveren bringer således i erindring, hvor godt præsidenten en dag tog imod ham. Men han er hurtigt færdig med at indsmigre sig, for straks derefter anmoder han om tilladelse til at gøre opmærksom på, at præsidentens navn og rygte er truet af den mest uudviskelige skamplet, man kan tænke sig. Zola venter naturligvis ikke på sin tilladelse, men fortsætter med at forklare, at det er hans pligt at henlede opmærksomheden på det justitsmord, der er blevet begået, og som, hvis dommen ikke bliver omstødt, vil tilsmudse ikke bare præsidentens, men hele århundredets, ja selve Frankrigs navn. Ifølge Zola står meget altså på spil, inklusiv hans egen ære og værdighed.

Brevet, der fik den konfrontatoriske titel “J'accuse”, trykkes umiddelbart efter, at Esterházy, den egentlig skyldige, er blevet frifundet ved en militær domstol. Zola er på tinderne af sin berømmelse og *L'Aurore* sælger den dag 300 000 eksemplarer imod normalt kun 30 000. Brevet og den efterfølgende retssag mod dets afsender gør Dreyfus-affæren mere kendt i offentligheden. Presset fra Zola og en lang række andre intellektuelle og politikere er stærkt medvirkende til, at Dreyfus bliver endeligt renset i 1906. Desuden indstifter det en fransk tradition for intellektuelt engagement i den politiske debat. Det viser, at intellektuelle borgere uden politiske magtpositioner kan få afgørende indflydelse på samfundsudviklingen.

Zolas brev fik stor omtale, men historien rummer mange og tidligere eksempler på åbne breve, der på samme måde havde til formål

⁴ Jonathan A. Goldstein, *The Letters of Demosthenes*, New York & London: Columbia University Press, 1968, s. 98.

Figur 1: Émile Zolas brev til præsident Faure, udgivet på første side af bladet *L'Aurore* den 13. januar 1898.

⁵ Se Tom Conner, *The Dreyfus Affair and the Rise of the French Public Intellectual*, Jefferson: McFarland & Company, 2014.

at skabe social forandring. Et tidligere indisk eksempel er et brev med titlen “A Hindu Lady”, publiceret i *Times of India* (26/6 1884) om hinduistiske kvinders rettigheder. Brevet er skrevet af Rukhmabai Raut, senere virksom som Indiens første kvindelige læge, og bunder i en personlig erfaring af som barn at være blevet tvunget til at indgå ægteskab med en ældre mand.⁶ Godt et årti senere fortsatte kvindelige forfattere med at debattere hinduistiske kvinders rettigheder i tidskriftet *Indian Social Reformer*. Kamala Sathianandan satte i “An Open Letter to My Hindu Sisters” (18/1 1899) spørgsmålstegn ved den absolutte opdeling mellem offentligt og privat liv, en opdeling der gjorde det besværligt for kvinder at deltage i samfundslivet i Indien. Bevidstheden om både genreform og dens potentiale var stor: I en replik, “An Open Reply to an Open Letter” (25/6 1899), svarer en brevsribent, som også identificerer sig som “a hindu lady”, at Sathianandans brev, som var skrevet på engelsk og publiceret i en avis med en overvejende del af mandlige læsere, ikke vil nå ud til den brede majoritet af kvinder i Indien, som brevet egentlig henvender sig til.

I midten af 1900-tallet finder vi endnu et velkendt fransk eksempel, men denne gang er det åbne brev transponeret til en anden genre. Boris Vian har ligesom Zola valgt at skrive et åbent brev til præsidenten, men Vians brev er formet som en sang, “Le Déserteur” (1954).⁷ Vi skal senere gå nærmere ind på genretransformationer, men her blot pointere, at også Vians brev gælder en national krise, nemlig Frankrigs deltagelse i kolonikrigen i Indokina. Oplevelsen af en krise eller grænsetilstand er ligeledes baggrunden for det vel nok kendteste danske eksempel: atomfysikeren Niels Bohrs åbne brev til De Forenede Nationer (1950). I sit brev appellerer Bohr til De Forenede Nationer om at sørge for at underlægge de nye atomvåben den strengest mulige kontrol, idet deres eksistens stiller “vor hele civilisation på den alvorligste prøve”.⁸

Genre og klassifikation

I ovennævnte eksempler kan vi se, at brevene er politiske kommentarer eller opråb, og at de alle har som formål at afstedkomme en forandring. Et træk, der går igen, er skribentens understregning af nødvendigheden af at tale. I de franske eksempler sker det meget direkte: “Mon devoir est de parler” (Zola) og “il faut que je vous dise” (Vian). Heroverfor står Bohrs mere lavmælte henvendelse, idet han “i den nuværende kritiske situation” har følt “at en redegørelse for mine synspunkter og erfaringer måske kunne bidrage til fornyet diskussion”. Men Bohr giver sit brev autoritet ved at redegøre for hvor unikt et kendskab, han har til sagen i kraft af sin tilknytning under

⁶ Se Sarah Chambers, “Letters and Salons. Women Reading and Writing the Nation”, i Sara Castro-Klarén & John Charles Casteen (red.), *Beyond Imagined Communities. Reading and Writing the Nation in Nineteenth-Century Latin America*, Baltimore: Johns Hopkins University, 2003; Srila Nayak, “Reading Gender and Social Reform in the Indian Social Reformer”, i Bethan Benwell, James Procter & Gemma Robinson (red.), *Postcolonial Audiences. Readers, Viewers and Reception*, New York: Routledge, 2012.

Figur 2: Åbent brev som handling i en national krise – cover til 1965 års franske udgave af Boris Vians sang “Le Déserteur” (7”, Philips 437.030 BE).

⁷ Boris Vian, “Le Déserteur” (Chansons Impossible, Philips 432.032, 1955).

⁸ Niels Bohr, “Open Letter to the United Nations”, *Science*, 112 (2897), 1950, s. 1.

krigen til det amerikansk-britiske atomenergiprojekt, og derfor hvor nødvendigt det forekommer, at netop *han* kommer til orde.

Journalistikprofessoren Sorin Preda har i artiklen “A journalistic genre neglected by press theory – The Open letter” (2012) forsøgt at indkredse det åbne brevs konstituerende genretræk. Han lægger ud med at afgrænse det åbne brev fra nærliggende genrer som pamfletten og den polemiske artikel. Ifølge Preda adskiller det åbne brev sig fra pamfletten ved, at sidstnævnte forsøger at tilintetgøre sin modstander med alle virkemidler, hvorimod det åbne brev fastholder en mere sober tone, der giver modtageren mulighed for at svare tilbage. Endvidere er forskellen på det åbne brev og den polemiske artikel, at den polemiske artikel ikke nøjes med at angribe modstanderens idéer, men også indeholder en redegørelse for forfatterens egen position. Herfra adskiller brevet sig, idet det koncentrerer sig helt og holdent om modtagerens handlinger og moralske habitus.

Sorin Preda når frem til en række typiske træk, der kendetegner det åbne brev: a) både afsender og modtager har en vis social status, b) brevet har en polemisk tone og er desuden kendetegnet ved c) en både uformel og konfidentiel stil, og endelig har det d) et element af at brevskriveren fremstiller sig selv som “disappointed lover”.⁹ Med hensyn til det sidstnævnte har Preda således noteret sig, at det åbne brevskribent ofte nævner et forudgående venskabsforhold med adressaten, eller i det mindste en forudgående agtelse for denne, men at nu, hvor det åbne brev skrives, føler afsenderen sig skuffet eller forsmået.

Émile Zola må fx regnes som polemisk, når han stiller præsidenten til ansvar for, hvad han kalder “un prodige d’iniquité” (en ufattelig uretfærdighed), og når han afslutter med en række “j’accuse’er”, som får brevets sædvanlige respektfulde høflighedsformer, *salutatio* (Kære ...) og *clausula* (Deres hengivne ...), til at fremstå ironiske eller utroværdige. Og iscenesætter Zola sig ikke også som “disappointed lover”, når han siger, at præsidenten i hans øjne, lige indtil dette justitsmord, har klaret sig ganske storartet (“votre étoile, si heureuse jusqu’ici”)? “Disappointed lover” er i hvert fald den skotske kritiker og dramatiker William Archer i “Aabent Brev til Dr. Georg Brandes” (1916). Brandes er, skriver Archer med brug af et klassisk indyndelsesgreb (*captatio benevolentiae*), “absolut Tidens første Kritiker, og vistnok Føreren for Intelligensen i alle neutrale Lande”.¹⁰ Men nu er sagen, at Brandes har skrevet en “appel” til de krigsførende lande i Første Verdenskrig, hvori han i Archers øjne ganske naivt påstår, at alle er lige gode om det og derfor straks bør strække våben. Brandes’ “Appel” er simpelthen en skuffelse for “Beundrere og Venner”. Brandes’ handling har forvandlet Archer fra beundrer til “skuffet elsker”.

⁹ Sorin Preda, “A Journalistic Genre Neglected by Press Theory – the Open letter”, *Interstudia*, 11 (2), 2012.

¹⁰ William Archer, *Farøblind Neutralitet*, København, 1916, s. 9.

I de nævnte historiske eksempler – Zola, Bohr, Vian, men også Archer – synes der at være en sammenhæng mellem det åbne brev og en større national eller international krise. Eller brevene indikerer, at en bestemt gruppes grundlæggende rettigheder er truet, som det er tilfældet i de indiske eksempler. Måske kan sammenhængen mellem brevet og krisen finde sin forklaring i den overskridelseshandling, som det åbne brev indebærer. I det åbne brev overskrider man brevet implicitte intimitet og fortrolighed ved at gøre det private til et offentligt anliggende. Det er, som om afsenderen siger “du havde chancen for at bringe dette i orden, men nu føler jeg mig nødsaget til at udpensle dine manglende eller forfejlede handlinger for alverden”. Måske tyr afsenderen til denne form, netop fordi det i kritiske situationer føles nødvendigt med radikale, grænseoverskridende handlinger?

Et andet aspekt ved brevet, med en interessant kobling til krise og alvor, er den ofte forekommende anknytning til formelle brevkonventioner. Dette aspekt springer især i øjnene i en moderne kontekst, hvor den formelle, høflige henvendelsesform er sjældnere og brugen af den derfor virker som et mere radikalt greb. Det åbne brev forbindes oftest med relativt faste genretræk, en bestemt disposition og en særlig henvendelsesform – indimellem også med en særlig type af spørgsmål. Det åbne brev er tæt beslægtet med den klassiske retoriks tale, hvis elementer og funktioner er beskrevet i detaljer af Aristoteles, Cicero, Quintilianus med flere. Vi kan i vores eksempler se, hvordan den klassiske retoriks elementer påfaldende ofte bliver fulgt, bevidst eller ubevidst, eksempelvis med *exordium* (indledning), *narratio* (fortælling eller baggrundshistorie), *propositio* (tese), *argumentatio* (som til tider indeholder både *confirmatio*, bekræftelse af talerens tese, og *refutatio*, modsigelse af modstanderens argumenter) samt *peroratio* (afslutning).¹¹

¹¹ Michael J. MacDonald, *The Oxford Handbook of Rhetorical Studies*, New York: Oxford University Press, 2017, passim.

Genre og funktion

Disse retoriske og klassifikatoriske træk giver os dog ikke i sig selv svar på de mest interessante spørgsmål, som de åbne breve stiller. Hvorfor er genren populær i dag? Hvilke formål bruges den til? Hvordan forholder forfatterne sig til det åbne brev som instrumentel debattekst på den ene side og som litterær tekst på den anden side. Vi skal se flere eksempler på, hvordan forfattere transformerer genren, anvender den kreativt for at få tilsyneladende nye effekter frem. For at undersøge dette er vi nødt til at forstå den kontekst, det åbne brev skrives og læses i. Denne opfattelse er mere pragmatisk (funktional, retorisk, social) end klassifikatorisk.

Carolyn Miller mener i artiklen “Genre as Social Action” (1984),

at genre kan betragtes som “typificerede retoriske handlinger som udspringer af tilbagevendende situationer”.¹² En teksts genre bør defineres mindre ud fra formelle elementer end ud fra formål, emne og udøvere – kort sagt ud fra sin retoriske sammenhæng. Selv om Millers beskrivelse giver et forenklet billede af kommunikationsprocessen, så har den generelt set haft stor betydning for genreteorien, der i løbet af de sidste årtier har bevæget sig fra en klassifikatorisk tilgang til en pragmatisk-retorisk. Også Ralph Cohen har vendt sig imod et syn på genre som universelt anvendeligt instrument til klassifikation. I artiklen “History and Genre” (1984) betoner han i stedet litterære genrers dynamiske natur og taler om deres historiske “situatedness”: Genrer opstår, forandres og forsvinder som følge af forskellige historiske anledninger. Hans pointe er yderligere, at også klassifikation foretages af bestemte årsager – klassifikation er aldrig historisk neutral.¹³

Thomas O. Beebee bygger videre på begge disse opfattelser i *The Ideology of Genre. A Comparative Study of Generic Instability* (1994). For ham fremstår genre som et dynamisk begreb, der indbefatter både forfattere og læsere, tidligere tekster og kontekster. Han taler om genre som en “brugsværdi”: “Generic differences are grounded in the ‘use-value’ of a discourse rather than in its content, formal features, or its rules of production”.¹⁴ Beebee betoner den funktion en genre udfylder for sin bruger eller i den kontekst den dukker op i. Og eftersom brugsværdi er noget socialt, er genrer nødvendigvis ideologisk ladede. Ud fra Beebees ræsonnement kan man konkludere, at sociale og/eller politiske forandringer også kan være en naturlig begyndelse for genreforandringer.

For at kunne indkredse hvad der i dag er det åbne brevns egenart, må vi altså se, hvordan det både bygger på traditionelle greb og optræder i en helt ny social kontekst. Hvad det knytter an til – men også hvad det vender sig væk fra. For at undersøge hvordan det åbne brev bliver anvendt i dag i Danmark og Sverige vil vi se nærmere på nogle breve, som er skrevet som politiske kommentarer til vor tids måske mest brændende spørgsmål: migration, invandring og racisme. Den situation, Zola skrev sit brev i, med skarpt optrukne politiske fronter, synes på mange måder at ligne vor tids situation. Præcis som Zolas brev bidrog til, at der blev gjort opmærksom på en sag, men også forstærkede en polarisering i samfundet, lader det til, at vor tids breve skaber et “med eller imod”.

Fire eksempler fra Danmark og Sverige

Vores første eksempel er svensk: Jonas Hassen Khemiris velkendte brev “Bästa Beatrice Ask”, publiceret i *Dagens Nyheter* 13/3 2013 og

¹² Carolyn Miller, “Genre as Social Action”, *Quarterly Journal of Speech*, 70 (2), 1984, s. 159.

¹³ Ralph Cohen, “History and Genre”, *New Literary History*, 17 (2), 1984, s. 204 ff.

¹⁴ Thomas O. Beebee, *The Ideology of Genre. A Comparative Study of Generic Instability*, University Park: Pennsylvania State UP, 1994, s. 7.

stilet til den daværende justitsminister.¹⁵ Baggrunden for brevet er en debat om det svenske myndighedssamarbejde REVA – Rättssäkert och effektivt verkställighetsarbete – hvis rutiner omkring implementeringen af udvisninger var blevet kritiseret i medierne. Det var frem for alt den såkaldte “inre utlänningskontrollen”, der fik kritik, idet den blev tolket som en mistænkeliggørelse af personer på baggrund af deres udseende. Udgangspunktet for Khemiris brev er personlige erfaringer med situationer, hvor han er blevet mistænkeliggjort på grund af sit udseende, det vil sige situationer, der er analoge med den indre udlændingekontrol.

Brevet kan karakteriseres som litterært, samtidig med at Khemiri følger en klassisk disposition, hvor ikke mindst den indledningsvise understregning af ligheder mellem afsender og modtager er et velkendt greb. Forskellene bliver ganske vist nævnt – Beatrice Ask er kvinde og politiker, Khemiri selv er mand og forfatter – men Khemiri fremhæver også, temmelig kækt, en række egenskaber, de har til fælles, blandt andet at de har ens frisyre (!), og at de begge “har pluggat internationell ekonomi (utan att ta examen).” At på denne måde sætte lighedstegn mellem deres uddannelsesniveau er en effektiv fremgangsmåde, idet det i sidste ende handler om at have erfaringer med at få negativ særbehandling udelukkende på grund af sin hudfarve. Brevets gennemgående pointe er identifikation. Khemiri vil have Ask til at overtage hans perspektiv. Hun skal med andre ord opleve, hvordan man i Sverige bliver behandlet ud fra sit udseende: “Jag vill att vi byter skinn och erfarenheter. Kom igen. Vi bara gör det.”

Det åbne brev bliver en arena for dette pladsbytte. Khemiri skriver: “[d]et räcker med vår svenska närhistoria, en rad slumpmässiga upplevelser som vår gemensamma kropp plötsligt minns.” Når det kommer til stykket, er det ikke afgørende, om eksemplerne i brevet er forfatterens egne oplevelser eller fiktion – formålet er at få os til at se almengyldigheden (og fornedrelsen) i oplevelsen af at blive mødt med mistænksomhed. Det almengyldige bliver understreget af, at de forskellige episoder indledes på samme måde med et anaforsisk “Att vara”: “Att vara sex år och landa på Arlanda”, “Att vara sju och börja skolan”, “Att vara åtta och kolla på actionfilmer” og så videre. Pladsbyttet realiseres gennem disse eksempler, der er fremstillet så adressaten skal kunne opleve dem – nogle gange med en fokalisering, der gør adressaten delagtig. I de fortalte eksempler fokaliseres en person, der tilsyneladende er i selskab med Beatrice Ask i disse fornedrende situationer: “Och vi försöker spela normala, vi anstränger oss för att använda ett maximalt okriminellt kroppsspråk. Gå normalt, Beatrice.”

Særligt interessant er måske Khemiris sidste eksempel. Han for-

¹⁵ Jonas Hassen Khemeri, “Bästa Beatrice Ask”, *Dagens Nyheter*, 13/3 2013. Omtryckt i *Rasismen i Sverige. Nyckeltexter 2010–2014*, red. Lawen Mohtadi & Devrim Mavi, Stockholm: Natur & Kultur, 2014.

tæller, hvordan han som studerende engang blev samlet op af politiet og anbragt i et salatfad til almen beskuelse for de forbipasserende: “Tydligent matchade vi ett signalement. Tydligent såg vi ut som någon annan.” Khemiri beskriver tilbageholdelsen som en fornedrelse. Efterfølgende blev han sluppet fri med ordene “Du kan gå nu.” Med denne beskrivelse skaber forfatteren ikke bare en episode, der handler om racisme, han skaber også en retorisk figur, der synes at indeholde en læseranvisning: en retorisk figur hvor en mindre, afgrænset del af fortællingen er analog med teksten som helhed. Der er én, der mod sin vilje bliver holdt tilbage, én der skal erfare noget. Hvem er det, der holdes tilbage? Er det bare forfatteren som ung? Eller er det også læseren, der bliver holdt i forfatterens varetægt, tvunget til at opleve den fornedrende situation?

Hensigten med Khemiris litterære brev er ikke at afkræve nogle direkte svar, formålet er snarere ved hjælp af litterære midler at fremstille en fælles erfaring i en genre, der samtidig forbindes med konfrontation, konflikt og krise. At han ikke venter noget svar fra Ask, bliver også tydeligt i brevets afslutning med gentagelsen af frasen “Du kan gå nu.” I det litterære laboratorium er der skabt en situation, der er analog med forfatterens oplevelser i salatfadet: Fiktionen giver mulighed for at mærke, hvordan racisme og fornedrelse føles, også selv om man er svensk justitsminister, og det åbne brev indeholder en tvang i den forstand, at adressaten er nødt til at læse det (mediesamfundet afkræver adressaten en respons, hvis det åbne brev bliver genstand for tilstrækkelig stor opmærksomhed) og, takket være litteraturen, nødt til at gøre sig denne erfaring.

Khemiris brev har spillet en afgørende rolle for det åbne brevs genre i Sverige i de senere år. Man talte blandt andet om svensk rekord i antallet af delinger på sociale medier i løbet af en publiceret artikels første døgn.¹⁶ Brevet blev også trykt i flere udenlandske aviser. 21/4 2013 blev det publiceret i engelsk oversættelse som “Sweden’s Closet Racists” i *The New York Times*. Brevet blev desuden begyndelsen på en debat, hvor Beatrice Ask følte sig tilskyndet til at svare, og hvor også politiker og den tidligere teaterchef Jasenko Selimović skrev et omtalt svar til Khemiri.¹⁷

Det kan tænkes, at Khemiris brev også har spillet en rolle for genren i Danmark. 2/6 2013 blev det trykt i dansk oversættelse i *Politiken* under titlen “Vi indvandrere mindes skammen og ydmygelserne i Sverige”.¹⁸ I samme avis kunne man i al fald senere samme år, 21/10 2013, som et debatindlæg læse “Et åbent brev til Danmark” af Sahar Asif.¹⁹ Sahar Asif kan ikke betragtes som nogen kendt person i den danske offentlighed. Da hun skrev brevet i oktober 2013 var hun statskundskabsstuderende og havde samme år skrevet et par debatartikler, der ligeledes stod at læse i *Politiken*.

¹⁶ Hans Rosén, “Khemiris öppna brev till Ask en viral succé”, *Dagens Nyheter*, 13/3 2013.

¹⁷ Jasenko Selimović, “Jonas, min vän”, *Dagens Nyheter*, 27/2 2013.

¹⁸ Jonas Hassen Khemiri, “Vi indvandre mindes skammen og ydmygelserne i Sverige”, *Politiken*, 2/6 2013. Några aspekter av Khemiris brev har tidigare behandlats i Sandra Ekman von Huth, “‘Jonas, min vän’ – Persuasiva motstrategier för att dekonstruera en stark ethosposition, exemplet Selimovic mot Khemiri i debatten om REVA”, Södertörns högskola, Institutionen för kultur och lärande, Kandidatuppsats VT 2013, samt i Natia Gokieli, “‘I want us to trade our skins and our experiences’. Swedish Whiteness and ‘Immigrant Literature’”, *Scandinavian Studies*, 89 (2), 2017.

¹⁹ Sahar Asif, “Et åbent brev til Danmark”, *Politiken*, 21/10 2013.

POLITIKEN DEBAT DEBATINDLÆG LEDER KRONIKEN KLUMME

Studerende: Et åbent brev til Danmark fra en praktiserende muslim

Man bliver kun anerkendt i Danmark, hvis man er kulturmuslim.

DEBATINDLÆG 25. OKT. 2013 KL. 14:18

SAHAR ASIF

Læs artiklen senere

Ja, jeg er muslim, endda praktiserende muslim. Ja, jeg går med tørklæde, og ja, jeg har selv valgt det. Ja, jeg vil til enhver tid forsøge at forklare min måde at forstå islam på frem for de udlægninger, der dagligt lægges frem.

Figur 3: Sahar Asifs brev til “Danmark”, udgivet i *emphPolitiken*, 25. oktober 2013 (skærmbillede fra avisens digitale udgave).

Modtageren af Asifs brev er altså “Danmark”. Baggrunden er, at Danmark ifølge brevskriveren lovpriser kulturmuslimerne og fordømmer de praktiserende muslimer og, at Danmark er gået fra at være et tolerant land til at være et intolerant og islamofobisk land. Det er ikke længere legitimt for en muslim at tale positivt om islam. Kun dem, der kritiserer deres muslimske baggrund, som fx Yahya Hassan, godtages af Danmark. Danmark står, siger Asif, ved en skillevej.

Især ét træk i Asifs brev springer i øjnene: betoningen af den dramatiske situation. Herved ligner hendes brev flere af de tidligere nævnte historiske eksempler på åbne breve. Ganske vist er Sahar Asifs brev ikke forårsaget af en enkeltstående begivenhed eller handling – det handler snarere om en tendens i samfundet – men brevskriveren finder situationen så tilspidset, at hun mener, at hun selv som muslim står ved en “skillevej”, hvor hun kan “vælge mellem at tage afstand til islam og blive lovprist” eller “vælge at forblive en praktiserende muslim og sættes i bås”. På samme måde står Danmark ved en skillevej: “Det er dit samfund, som du skal frygte, hvis vi ikke snart genfinder vores tolerance og skaber et fælles samfund, Danmark”.

Man kan på mange måder sige, at Asif, ligesom Zola gjorde i forhold til Dreyfusaffæren, skriver sig lige ind i kernen af tidens mest ophidsede debat. I 1890’ernes Frankrig var omdrejningspunkterne i debatten antisemitisme og republikanske vs. konservative idealer, og fronterne var trukket op mellem dreyfusardere og anti-dreyfusardere i en konflikt, der var ved at splitte samfundet ad. På lignende vis har fronterne i Danmark i de sidste 15-20 år været trukket skarpt op mellem imødekommenhed og fremmedfjendskhed eller naivitet og realisme, alt efter hvordan det opfattes. Med andre ord handler Asifs brev også om en national krise, hvor der er voldsomme kræfter på spil, og det er underforstået, at det er det radikale ved situationen, der har fået Asif i blækhuset.

Apostrofen “Danmark” sigter til at få alle læsere i tale, dvs. brevets indhold skal opfattes som noget, der vedkommer alle danskere. Desuden har det lidt højtidelige i at skrive til “Danmark” en dramatisk effekt, der betoner vigtigheden. Det er samtidig et polemisk greb, idet afsenderen da netop gør det, som hun beskylder modtageren for at gøre, nemlig at skære alle over en kam. Fronterne trækkes skarpt op mellem et “jeg” og et “du”: “Jeg mener derimod, at du, Danmark, er begyndt at miste din tolerance”. Afslutningen kan til gengæld opfattes som en udstrakt hånd, når Asif pludselig henviser til et “vi”, der sammen skal skabe “et fælles samfund”.

Hvad får Sahar Asif ud af at skrive et *åbent brev* og ikke bare fx en *kommentar*, et *debatindlæg* eller et *læserbrev*? I bogen *Om breve* (2006)

skriver John Christian Jørgensen om de forskellige journalistiske breve – debattrev, rejsebrev, læserbrev, redaktørens brev til læserne –, at “[d]et fælles for disse genrer er, at de søger at udnytte brevformen i kontaktskabende og nærhedsilluderende øjemed”.²⁰ Det synes da også at gælde for Asif, at hun ved at kalde sin tekst for “åbent brev” får skabt et særligt fortroligt rum, hvor hun kan kommunikere med læseren. Det er som om selve genrevalget tillader hende en uprætentiøs stil (“Du be’r en om at pakke kufferten og smutte hjem”). Samtidig går hun i direkte snakkesaglig dialog med den læser, der mere eller mindre frivilligt udpeges som modtager (“Ja, jeg går med tørklæde og ja jeg har selv valgt det”; “Og nej Danmark det handler på ingen måder om, at jeg påtager mig offerrollen”). Rollen som brevskriver, i stedet for mere generelt som debatør eller kommentator, lader til at have givet Sahar Asif en større frihed, der dels ses i den afslappede, mundtlige tone (“du be’r en”), men også i litterære eller lyriske effekter som den lidt højstemte gentagelse af personificeringen af Danmark og gentagelsen af formlen “Ja, jeg. . .” (“Ja, jeg er; Ja, jeg går; ja, jeg har; Ja, jeg vil”) i brevets *exordium* (indledning).

Den uprætentiøse stil, som brevformen har muliggjort, får i brevets andet afsnit, dets *narratio* (baggrundsfortælling), en modvægt i form af en reference til Martha C. Nussbaum, som citeres for i et Politiken-interview at have sagt, at muslimer generelt i Europa bliver mistænkeliggjort. Man kan forestille sig, at Sahar Asif med dette mere traditionelle akademisk-journalistiske greb har ønsket at give sit budskab mere tyngde. Hvor Émile Zola eller Niels Bohr har kunnet regne med, at læserne i stor udstrækning ville tage deres påstande for pålydende, alene fordi det var dem, der fremsatte dem, da må Asif erkende, at hendes navn ikke ejer samme autoritet. Men Asif vender hurtigt tilbage til den personlige, subjektive stil, og man kan sige, at Nussbaum-citatet er hendes springbræt til to af det åbne brevets typiske positioner, nemlig polemikerens og den “skuffede elskers”. Hvor Nussbaum optimistisk mener, at Danmark vil blive reddet af sin lange tradition for tolerance, fremstiller Asif situationen som akut og mener, at Danmark netop er på vej til at miste sin tolerance. Samtidig kan vi se Asif som den “skuffede elsker”, idet en forudsætning for at kunne miste sin tolerance må være, at man én gang har haft den.

Hvad kan vi sige om effekten af Sahar Asifs åbne brev? Ifølge Sorin Preda skal forfatteren til et åbent brev være en kendt person, “he has to have a solid reputation”, ikke bare for at det skal “virke”, men for overhovedet at få det udgivet.²¹ Som tidligere konstateret lever Sahar Asif ikke op til det kriterium. Det viser sig altså, at man som ikke-kendt udmærket kan få trykt sine breve, og ikke bare på diverse internetblogs- og fora, men også i en landsdækkende avis

²⁰ John Chr. Jørgensen, *Om breve. Ni essays om brevformen i hverdagen, litteraturen og journalistikken*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2006, s. 121.

²¹ Preda, “A Journalistic Genre Neglected by Press Theory – the Open letter”, s. 247.

som *Politiken*. Til gengæld kan man sige, at hvad Asifs navn ikke rummer af kendthed, rummer det af autentisk førstehandsvidne. Som dansk muslim kan hun levere et indefrablik på en selverfaret virkelighed.²²

Effekten af overhovedet at kalde sin skrivelse for “brev” er, at vi som læsere indgives en illusion af at opholde os i et fortroligt rum. Et rum hvor et menneske har sat sig ned og har krænget sit hjerte ud i en personlig henvendelse. Et rum hvor der kommunikeres ærligt og ægte. Men hvilken effekt har det, at brevet er adresseret til noget så abstrakt som “Danmark” og ikke til en bestemt person eller en institution? I vores øjne har det en tvetydig effekt. På den ene side bliver brugen af “Danmark” en virkningsfuld måde at understrege alvoren på. Det er selve Danmarks skæbne, der er på spil, derfor må Danmark være adressaten. På den anden side bliver det temmelig uklart, hvem der forventes at respondere eller agere på brevet.

Styrken ved at henvende sig til en bestemt person er netop, at der skabes en kollektiv forventning om handling. Adressatens ansvar er blevet udbasuneret for alverden, derfor må man formode, at et fravær af handling vil blive lagt mærke til. Men her er det altså usikkert, hvem der konkret forventes at handle. Herudover skabes også en irritation: Hvorfor skal man som dansk læser tvinges ind i kategorien “Danmark”, hvis man ikke kan genkende den, som den er beskrevet, sort/hvidt og polemisk, i brevet? Det bliver en henvendelse til alle og ingen, og Asifs brev opfordrer da heller ikke entydigt til svar, fx når hun retorisk tager forskud på eventuelle indvendinger (“Og nej Danmark, det handler på ingen måde om, at jeg påtager mig offerrollen eller går i defensiv”).

Endelig ville brugen af en specifik modtager også have givet en stærkere virkelighedsforankring. Hvis modtageren er nævnt, får vi som læsere et voyeuristisk indblik i noget, der skal illudere virkelig korrespondance. For i virkeligheden skriver man breve til bestemte personer eller institutioner. At skrive breve til alt andet – lande, begreber, ting – får et præg af litteratur og indfører et filter mellem brev og virkelighed. Selv om “Åbent brev til Danmark” er stærkt aktualitetsforankret med referencer til konkrete sager og personer (halalslagtet oksekød på Hvidovre Hospital, Inger Støjbjerg etc.), så skubber den upræcise modtagerindikation brevet i retning af det subjektive, det ekspressive og det litterære.

Hvor stor en indflydelse Khemiris brev havde i en dansk kontekst, er svært at sige, men det turde være sikkert, at han gødede jorden for vores andet svenske eksempel, Borzoo Tavakolis brev “Till Kent Ekeroth, riksdagsledamot för SD” i *Dagens Nyheter* 21/11 2013.²³ Khemiri aktualiserede genren, og den opmærksomhed han fik pegede på genrens potentielle gennemslagskraft i medierne. Derudover

²² Angående samtidens tendens til at tilskrive førstehandsvidnet afgørende autoritet, se Annette Wieviorka, *L'ère du témoin*, Paris: Plon, 1998.

²³ Borzoo Tavakoli, “Till Kent Ekeroth, riksdagsledamot för SD”, *Dagens Nyheter*, 21/11 2013.

tager Tavakoli, ligesom Khemiri og Asif, del i en almen debat om indvandring og racisme. Baggrunden for brevet er Ekeroths indblanding i den såkaldte “Järnrörsskandalen” og Sverigedemokraternes tabte troværdighed i forbindelse med denne: Ekeroth blev efter skandalen tvunget til at aflægge sig sine partipolitiske opgaver i et par måneder, men fik derefter tilladelse til at vende tilbage som aktiv i partiet.

I lighed med Asifs brev har vi her et brev, som er skrevet af en for almenheden ukendt person – i tilslutning til brevet får læseren den information, at forfatteren “driver ett redovisningsföretag och är förmyndare för ett flertal ensamkommande flyktningsbarn” – men som ikke desto mindre blev slået stort op som helside i DN’s kulturtillæg. Som person bliver Tavakoli alligevel interessant i forbindelse med argumentationen, idet han udgør sit eget eksempel på den “indvandrer”, der i den politiske retorik ofte udpeges som en belastning for samfundet. Tavakolis brev er udformet som en række spørgsmål til Sverigedemokraternes Kent Ekeroth om mistænkeliggørelsen af indvandrere: Kan Ekeroth tåle en tilsvarende granskning?

Tavakoli bruger altså sig selv som eksempel. Han fortæller om, hvordan han kom til Sverige som politisk flygtning fra Iran i 1988, om hvordan han er taknemmelig for det, han fik af den svenske stat (tryghed, demokrati), men også om hvordan han som færdiguddannet arbejdskraft har givet det svenske samfund meget og ikke har ligget det til last. I en konkret sammenligning med Ekeroth konstaterer han, at han i modsætning til Ekeroth ikke optræder i kriminalregisteret, at han aldrig har fået nogen anmærkning fra Skatteverket, hvilket Ekeroth har, da hans forbindelse til Avpixlat blev undersøgt i 2012; at han, der er flygtet fra et land, som “förtrycker kvinnökönet”, selv aldrig har gjort det, hvorimod Ekeroth som passiv deltager i “järnrörsskandalen” har chikaneret en kvinde – og så videre. Tavakolis liste er lang og ikke altid velunderbygget, men de retoriske spørgsmål er tydelige: Hvem har egentlig bidraget mest til Sverige? Og hvem er egentlig ond eller god?

I brevets argumenterende del er der også modargumenterende elementer, der fungerer som effektive greb. Tavakoli spørger om det at være født i Sverige kan retfærdiggøre sådanne dadelværdige handlinger. Det underforståede svar er naturligvis benægtende, og brevet bliver her klassisk-retorisk på en næsten parodierende måde, når forfatteren henviser til John F. Kennedys ord om, at man ikke bør spørge, hvad ens land kan gøre for en, men i stedet skal spørge, hvad man selv kan gøre for sit land. Endvidere vender Tavakoli hjemlandsargumentet på hovedet. De idealer, han mener at kunne se hos Ekeroth og andre Sverigedemokrater minder ham om samfundsklimaet i Iran: At de nu pludselig skulle gælde i det land, han identificerer sig med, det vil sige Sverige, gør, at han må stille sig selv

spørgsmålet: Hvad sker der med mit land?

Tavakolis brev har ikke vakt interesse på grund af sine litterære kvaliteter, men takket være det nye brændsel det gav til en debat om indvandring og racisme – og det i en genre som på det tidspunkt syntes at have fået fornyet aktualitet. Tavakolis brev blev delt flittigt på sociale medier og blev genstand for flere avisartikler. Det affødte desuden et svarbrev fra Kent Ekeroth, “Till Borzoo Tavakoli från Kent Ekeroth, SD”, trykt i *Dagens Nyheter* 2/12 2013.²⁴ Ekeroths brev er ikke lige så komplekst, men begrænser sig til et enkelt *refutatio*. Ekeroths underforståede budskab er, at Tavakolis brev indgår i en fra Bonnierkoncernen udgående mediehetz mod hans egen person og mod Sverigedemokraterne: “Jag tror aldrig något liknande skett i svensk press.”

²⁴ Kent Ekerot, “Till Borzoo Tavakoli från Kent Ekeroth, SD”, *Dagens Nyheter*, 2/12 2013.

Det interessante ved Ekeroths svar er, at han vil føre debatten tilbage til en lukket og ikke-transparent kommunikation: “Vill du lära känna mig, ta del av mina egna åsikter och hur min bakgrund har format mig så tar jag gärna en diskussion med dig privat. Att fortsätta den här diskussionen i medierna har jag ingen som helst lust till.” I stedet vil han mødes og diskutere sagen over en frokost, og her er den læsende offentlighed naturligvis ikke velkommen. Ekeroths reaktion tydeliggør det åbne brevs inkluderende henvendelsesform – i modsætning til det traditionelle brevs lukkede tovejskommunikation mellem brevskriver og adressat.

Det fjerde eksempel, vi tager op, er skrevet af erhvervskvinden Stine Bosse og henvender sig til udlændinge- og integrationsminister Inger Støjbjerg. Det blev trykt i det uafhængige politiske magasin *Ræson* 27/7 2015.²⁵ Baggrunden for brevet var de annoncer, som Inger Støjbjerg i sommeren 2015 ville lade trykke i tyrkiske og libanesiske medier som led i et forsøg på at nedbringe antallet af asylansøgere i Danmark. Annoncerne fortalte om forringede muligheder og ydelser for asylsøgende i Danmark. Man kunne indskyde, at Støjbjergs annoncer i sig selv lignede åbne breve i den betydning, de tidligere havde af “vigtig kongelig kundgørelse”, dvs. breve skrevet i rent oplysningsøjemed. Yderligere et interessant aspekt, i en sammenligning med Asifs brev, er, at det i Støjbjergs annoncer er afsenderen (underforstået “Danmark”) og altså ikke modtageren, der fremstår som abstrakt.

²⁵ Stine Bosse, “Kære Inger Støjbjerg”, *Ræson*, 27/7 2015.

Retorisk er Bosses brev bygget op som en traditionel tale. Der er et *exordium* (en indledning), hvor sagens kerne – skræmmeannoncerne – nævnes, dernæst en *propositio* (tese) der går ud på, at annoncerne vil skade Danmarks ry og desuden erhvervslivets muligheder for at tiltrække arbejdskraft fra udlandet, herefter kommer en længere *argumentatio*, hvor skribenten forklarer hvor meget bedre, det ville være, hvis EU-landene kunne handle i fællesskab, hvor farligt det er at lade

det sårbare Grækenland stå alene med problemerne og endelig, hvor livsvigtigt det er for dansk økonomi at have gode internationale forbindelser. Brevets *peroratio* (afslutning) udgøres af en opfordring til Inger Støjbjerg om at rejse til Bruxelles og til nærområderne i Mellemøsten og Nordafrika for at sætte sig lidt bedre ind i sagerne.

Hvor baggrunden for Asifs og Khemiris breve var en tendens til intolerance i samfundet generelt, er anledningen til Bosses brev mere konkret, nemlig integrationsministerens skræmmekampagne. Men Bosses brev ligner de to andre ved at pege på et moralsk problem: Danmark er ved at lukke sig om sig selv og blive et ekskluderende, inhumant land. Uden at nævne det direkte synes Bosse også at mene, at Danmark står ved en skillevej (“Historien husker. Danmark er blevet husket for indsatsen under Anden Verdenskrig (...) fordi vi bragte jøder i sikkerhed i Sverige. Men vi vil også blive husket som dem, der IKKE gjorde noget under Syrienkrigen.”).

Hvad er en tænkelig effekt af Bosses brev? Først kan vi konstatere, at det er traditionelt i den forstand, at det er stilet til en specifik person. Støjbjerg gøres til ansvarlig for en situation, der ikke bare er uholdbar af humane og moralske årsager, men også af økonomiske. Argumenterne fremføres af en højt placeret kvinde i dansk erhvervs- liv, og de kalder på et svar. Én ting, der dog er fraværende i brevet, er elementet af “skuffet elsker”. Afsenderen antyder ikke nogen tidligere nær relation til eller agtelse for Støjbjerg. Det er et velargumenteret brev, men også et temmelig polemisk brev med en foragtfuld eller nedladende tone (“Vi er nødt til at starte med begyndelsen”; “Har ministeren for hele Danmarks flygtninge/indvandrerpolitik ulejliget sig med at tale med erhvervslivet?”; “se om ikke du kunne finde lidt klogskab og human indsigt frem til at gå andre veje.”).

Dermed kan man spørge, om brevet inviterer til egentlig dialog? Som vi tidligere var inde på, ser Sorin Preda den sobere tone og det, at der gives mulighed for at svare tilbage, som kendetegnende for det åbne brev. Nok holder Stine Bosses brev en sober tone, men det er ikke videre imødekommende. Der lægges snarere en bedrevidenhed og en stålsikkerhed for dagen (“JEG VED, jeg taler på manges vegne, når jeg skriver, at vi sidder med en led smag i munden (...). Vi ved, at Ministeren ikke har besøgt et eneste nærområde, endsige interesseret sig for dem”). Bosse er på krigsstien, men adskiller sig derved ikke fra Zolas anklage. Og både Bosse og Zola giver ministeren/præsidenten en mulighed for at vaske skampletterne af, hvis de blot gør det, som brevet siger, de skal gøre. For så vidt er “Kære Inger Støjbjerg” og “J’accuse” eksempler på åbne breve, der delvist bryder med illusionen om, at vi har at gøre med et fortroligt brev, der nærmest tilfældigt er blevet offentliggjort. Det forekommer ekstra tydeligt, at de egentlige modtagere af brevet er den brede offentlighed.

Transformationen af det åbne brev i den moderne mediekultur

Vores afsluttende eksempel, “Ett brev” af Timbuktu (pseudonym for Jason Diakité), adskiller sig fra de ovennævnte eksempler. “Ett brev” er et rap-nummer, formuleret som et åbent brev til den daværende svenske statsminister Göran Persson, og blev udgivet som singel den 25. april 2003.²⁶ Som rap bliver brevet direkte tilgængeligt for alle, der hører den – en inkluderende og social litterær form – med Kamau Braithwaites ord: “Reading is an isolated, individualistic expression. The oral tradition, on the other hand, makes demands not only on the poet but also on the audience to complete the community”.²⁷

Timbuktus brev er som musiklyrisk tekst ikke uden fortilfælde. Vi har tidligere nævnt Boris Vians sang, “Le Déserteur” (1954), der er skrevet som et brev til Frankrigs præsident som en protest mod Frankrigs kolonikrig i Indokina. Som et andet, omend ikke fuldt ud så indflydelsesrigt moderne eksempel kan man nævne Beastie Boys’ rap “An Open Letter to NYC” (2004), en politisk hyldest til byen New York snarere end en protest, men politisk i den betydning, at den opfordrer til sammenhold efter terrorattentatet den 11. september 2001.²⁸

Selv om Timbuktus brev er transponeret til raplyrik, følger det alligevel flere af det åbne brevs konventioner. Det er opbygget af tre hovedstrofer, der afgrænses af et omkvæd, som gentages. Allerede i titlen angives genren, og de første linjer lyder: “Den här texten är mer eller mindre ett brev/ Utformad för er o se alla fel och snedsteg/ Härmed offentliggör jag min ställning i saken/ Introduktionsparagrafen, nu till självaste haken/ Har du märkt att fler våldsbrott begås med vapen”. Selv om den første linjes “mer eller mindre” til dels undergraver genreangivelsen, så forstærkes den i de følgende vers’ parodiske bureaukratiske sprogbrug: “Utformad för er”, “offentliggör jag min ställning i saken” samt “Introduktionsparagrafen”.

Efter indledningen anlægges et globalt perspektiv i den første strofe: “vi börjar med att ta oss en titt på det globala/ Det totala panoramat svält till terrordrama”. Her tales om nutidens mange voldshandlinger, multinationale firmaer og en tydelig fjende bliver udpeget: “Herr statsminister, Den ondskefulle presidenten av USA/ Skiter i du och jag, han är Ku Klux Klans/ Barnbarnsbarn, han är en giriggam/ Berövar alla från New York till Tadjikistan.” Omkvædets opfordring til at tage ansvar for fremtiden (“Skärpning man, det e dags för dig att ta ditt ansvar”) bliver efterfulgt af rap’ens anden hovedstrofe, der i stedet anlægges et nationalt perspektiv, hvor forfatteren sætter spørgsmålstegn ved, om Sverige er så tolerant, som det ofte antages at være. Her må Danmark udgøre det eksempel, som forfatteren ikke vil se: “Men akta dig för nazisterna dom får ju

²⁶ Timbuktu, “Ett brev”, JuJuRecords JUJUCSo25, 2003.

²⁷ Kamau Brathwaite, *Roots*, Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press, 1979, s. 273.

²⁸ Philippe Boggio, *Boris Vian*, Paris: Le Livre de poche, 1998; Beastie Boys, “An Open Letter to NYC”, *To the 5 Boroughs*, Capitol Records: 724357085427, 2004.

överhand/ Som i Köpenhamn, vårt grannland, du och ditt anhang/
 Borde se att Skandinavien har fått kallbrand”.

Tekstens femte strofe er en sammenknyttende afslutning, hvor omkvædets opfordring til ansvar bliver spejlet i de afsluttende verselinjer: “Ingen kommunikation på død frekvens/ Allt har sin konsekvens, hälsningar Jason/ Och känner du för att snacka är det bara att säga ifrån”. Göran Persson svarede faktisk på dette brev, omend gennem sin taleskriver: “Den här texten är ett svarsbrev/ utformat för att du ska kunna följa mina tankar och steg/ För att du ska kunna greppa kontexten/ har jag bett en medarbetare att skriva om texten”.²⁹ Brevet blev første gang publiceret i den socialdemokratiske *Tidningen Frihet*, men citeredes i sin helhed i flere af de store svenske dagblade. Selv om svar på åbne breve sjældent fører samtalen særlig meget videre, så udgør de en målestok for, hvor vigtig genren ikke desto mindre bliver bedømt at være i det offentlige samfund. Og et svar fra statsministeren er et tydeligt bevis på den specifikke teksts gennemslagskraft. I nærværende tilfælde lader det også til, at selve transformationen, lånet af den formelle genre i en ny sammenhæng, har bidraget til gennemslagskraften.

²⁹ Göran Persson, “Den här texten är ett svarsbrev ...”, *Aftonbladet*, 19/6 2003.

Siden Timbuktus rap er forudsætningerne for debatten om indvandring og racisme forandret, antallet af flygtninge, der er kommet til Danmark og Sverige, er steget, og debatpositionerne er endnu mere polariserede. Hvordan ville forfatterens åbne brev se ud nu ti år senere i Khemiris, Asifs, Tavakolis og Bosses kontekst? Svaret gav Timbuktu/Jason Diakité selv med et indlæg på Instagram 9/11 2015. Baggrunden for dette indlæg var nyheden om, at Sverigedemokraternes partimedlemmer havde delt flyveblade ud i flygtningelejre på den græske ø Lesbos i løbet af efteråret 2015. Flyvebladet, der ikke var alment kendt i den svenske befolkning, havde foruden en neutral typografisk udformning fået den provokerende underskrift “The People of Sweden”. Det indeholdt påstande som “Not only do we have a very high number of shootings and gang related violence, where grenade attacks in public spaces are no longer surprising, but Sweden now also demonstrates the second highest number of rape reports in the entire world.” Denne måde at tage hele Sverige til indtægt for en bestemt holdning minder om Støjbjergs skræmmekampagne i Mellemøsten, men også om apostrofen “Danmark” i Asifs brev.

Som svar på Sverigedemokraternes flyveblade lagde Jason Diakité, under Instagramsignaturen “jasonmbk”, et billede ud, der skulle se ud, som om det var et flyveblad med Sverigedemokraterne som afsender. Billedet er lavet i samarbejde med den grafiske designer Mattias Lundin (“dainja” på Instragram) og er helt igennem ironisk. I Diakités og Lundins flyveblad apostroferes “Svenska folket”: “Kära

svenska folket,/ –Vi vill bara passa på att tacka för att vi fick skriva under vårat flygblad med ert namn./ –Vi vill också ta tillfället i akt att påminna er om att vi trots allt är ett politiskt parti med en rassistisk människosyn och fascistiska ideal.” Flyvebladet indeholder otte punkter i samme ironiske stil og er underskrevet med “Erat mørker i ljuset/ Jimmie Åkesson” efterfulgt af Sverigedemokraternes logo med underskriften “Trygghet & Tradition”. Meddelelsen, der ledsager billedet på Instagram lyder: “Jag och @dainja tog oss rätten att skriva under i ditt namn Jimmie. Hoppas det är lugnt.”

Francesca Pasquali påpeger i artiklen “Authors, Readers, and Convergence Culture. Storytelling in the Social Network Era”, at forfatteren med sit navn – og sin krop – stadig spiller en stor rolle inden for det kulturelle felt. Med sit blotte navn giver forfatteren stadig visse tekster en betydelig værdi og – måske – rang af kunst. Dette gælder også litterære tekster, der optræder i sociale medier som Twitter og Facebook. I læsernes øjne legitimerer forfatteren altså stadig en læsning af disse tekster som “kunst” eller “litteratur”, man ser ikke teksterne som værende almene tekster skabt af “samfundet” eller “tidsånden”.³⁰

Når man i dag taler om samtidens “convergence culture”, en kultur hvor ældre medier kombineres med nye medieformer, så er forfatterens rolle også en anden, nemlig den at være et varemærke. I dagens mediekultur stilles der krav til forfatteren om at være nærværende, ikke bare i sine tekster, men også både i virkelige møder og på sociale medier. I Jason Diakités eksempel er dette tydeligt. Han har gennem interaktion med sine læsere i flere medier både opbygget sit forfatterskab og anvendt det til at fremføre bestemte idéer – ikke bare gennem raptekster og Instagramindlæg, men også eksempelvis med en debatartikel om racisme i *Dagens Nyheter* og, ikke mindst, i form af selvbiografien *En droppe midnatt*.³¹ I Timbuktus eksempel kan vi konstatere, at genren transformeres og bruges til formål, hvor det handler om at anvende sin litterære tyngde og sit navn i en aktivistisk sammenhæng.

Afsluttende bemærkninger

At skrive et åbent brev er at skrive personligt. Spørgsmålet er, hvad det er værd i et litterært klima, hvor det meste er personligt? Det er klart, at grænsen mellem offentligt og privat skal trækkes et nyt sted i dag i forhold til 1898, hvor Zola offentliggjorde sit berømte brev. I en vis forstand lægger vore dages åbne breve sig i forlængelse af en mere generel tendens i tiden til at søge sig henimod alt, der virker autentisk, selvoplevet og ærligt. En tendens som bl.a. kan aflæses i den store mængde bekendelseslitteratur, der er blevet udgivet i

Figur 4: Jason Diakité [jasonmbk], Instagram, 9/11 2015.

³⁰ Francesca Pasquali, “Authors, Readers, and Convergence Culture. Storytelling in the Social Network Era”, i Marcel Cornis-Pope (red.), *New Literary Hybrids in the Age of Multimedia Expression. Crossing Borders, Crossing Genres*, Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2014, s. 329 f.

³¹ Jason Diakité, “Att svarta liv betyder något måste sägas igen och igen”, *Dagens Nyheter* 9/7 2016; Jason Timbuktu Diakité, *En droppe midnatt*, Stockholm: Albert Bonniers Förlag, 2016.

de senere år med Knausgaard og Norén som de måske fremmeste eksempler. I dag er det ikke så radikalt at bringe det personlige til torvs, det er tværtimod blevet normen. Hermed spiller det åbne i det åbne brev ikke så meget på brevets åbenhed, men snarere på afsenderens åbenhed.

Samtidig antyder det åbne brev noget mere formelt i sin henvendelsesform og disposition. Det kunne tænkes, at brevet i sig selv konnoterer noget lidt *altmodisch*, som kaster et skær af seriøsitet af sig. Brevet danner kontrast til en stor tekstmasse af uformelle, næsten formløse skrivelser: sms'er, chat-beskeder, hurtige ping-pong e-mails, twitter-one-liners etc. Interessen for det åbne brev synes at pendle mellem disse poler, mellem en interesse for det personlige og en mulighed for at skrive instrumentelt for at få indflydelse på en bestemt samfundsudvikling. Det kan tænkes at være denne udspændthed mellem to poler, denne ubeslutsomhed i forhold til, hvor man hører hjemme, der gør, at nogle af brevene i vores undersøgelse nærmer sig en litterær henvendelsesform.

I Jonas Hassen Khemiris åbne brev til Beatrice Ask (*Dagens Nyheter*) er perspektivet litterært i sin fokalisering, i Sahar Asifs åbne brev til “Danmark” (*Politiken*) fremstår det lyriske som et vigtigt indslag, og Jason “Timbuktu” Diakités “Ett brev” er helt og holdent transponeret til musiklyrikkens rap. Er genren blevet mere litterær og mangefacetteret i sammenligning med et tidligere mere instrumentelt syn på genren? Her vil vi vise tilbage til Thomas O. Beebees ræsonnement om relationen mellem på den ene side sociale og politiske forandringer og på den anden side genreforandringer. Han viser, hvordan visse genrer historisk har fået nye funktioner for deres publikum, funktioner som de oprindeligt ikke var tiltænkt, og hvordan på hinanden følgende værker inden for samme genre derfor også udvikler genren, så de bliver i stand til udfylde disse funktioner. Således transformeres genren af den sociale sammenhæng.³² I forhold til det åbne brevs genre synes ikke mindst glidninger i relationen mellem privat og offentlig at have en betydning for både, hvordan brevene bliver modtaget og for behovet for at udvikle genren.³³

³² Beebee, *The Ideology of Genre*, s. 7.

³³ Artiklen er en første sondering i et forskningsprojekt, vi har indledt ved Københavns Universitet, om den historiske og nutidige betydning af det åbne brevs genre. Tak til David Dahl for gennemlæsning og kommentarer.

Copyright (c) 2018 Simon Hartling & Johan Sahlin

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.